

Peter Megyesi

Surprising correlations and exploratory cross-connections: Notes on Samuel Velebný's art

Annotation

In the interdisciplinary reflection on the selected social phenomenon, Samuel Velebný guides us through the network of non-obvious correlations, connects the analysis of locally specific conditions in the region with global influences and overlaps, examines the permeability of established boundaries between large categories of nature, play and culture, and finally, in the actual implementation of the works, confidently moves on the border of urbanism, design and visual art. Velebný's approach can be characterized by a focus on the informative detail, patient untangling the bundle of correlations combined with the ability to think in broader contexts overcoming commonly perceived space-and-time relationships. In search of connections, he crosses the borders of disciplines, regions, continents and, ultimately, our home planet itself. For example, the concentrated interest in the cultural history of the potato beetle allows the artist to follow a subtle web of imagination, biology, military conflicts, colonialism, and the settlement of extraterrestrial spaces. He subjects the phenomenon of globalized football and its media representation to a similar discursive analysis. The persuasiveness and quality of Samuel Velebný's works lies in his ability to create enriching objects and situations through which surprising correlations and exploratory cross-connections become visible in our living space.

Peter Megyesi

Prekvapujúce súvislosti a objavné prepojenia: Poznámky k tvorbe Samuela Velebného

Doc. Mgr. Peter Megyesi, PhD. (*1985) studied history and theory of arts at the Faculty of Philosophy and Arts at the Trnava University in Trnava (2011), he completed study stays at the Faculty of Philosophy and Arts, Charles University in Prague (2010/2011) and at the Faculty of Arts, Masaryk University in Brno (2013). He completed his doctoral studies at the Department of History and Theory of Arts at the Trnava University in Trnava with a dissertation thesis devoted to the semantic layers of the medieval iconography of St. Christopher (2014). From 2014 to 2021, he worked as an assistant professor at the Department of Theory and History of Arts at the Faculty of Arts at the Technical University in Košice. He currently works at the Department of History and Theory of Arts at the Faculty of Arts at the Trnava University in Trnava and as a researcher at the Centre of Art Sciences at the Slovak Academy of Sciences in Bratislava. He is engaged in research on the medieval and early modern age arts, iconography, iconology, emblematics, but also in the reflection on contemporary arts and interpretation issues.
peter.megy@gmail.com

Samuel Velebný: A Please don't take me home, 2021, objekt, video, detail. Foto: Tibor Czító

Samuel Velebný: A Please don't take me home, 2021, objekt, video, detail. Foto: Tibor Czitó

Jedným z piatich víťazných projektov aktuálneho ročníka podujatia *Umenie na mieste X*, ktoré je venované umeleckým intervenciám vo vybraných lokalitách Košického kraja, bol návrh *Priazeň lastovíc* (2024) od Samuela Velebného a Evy Márie Molekovej.¹ Autorské uvažovanie o možnostiach umeleckého komentára sa zameralo na vidiecky futbalový štadión v zemplínskej obci Borša. Výber konkrétnej lokality – športového ihriska a jeho bezprostredného okolia, bol podnietený aj prehĺbeným záujmom o tému športu, ktorú vo svojej tvorbe autorka i autor už dlhšie reflektujú. V prípade Molekovej je to ľadový hokej, v prípade Velebného futbal. Ihrisko vnímajú ako vyznačenú hernú plochu, kde síce platia striktné pravidlá, ale dejisko športového zápasu zároveň v malom zrkadlí aj mnohé rozpory dnešného globalizovaného sveta. Pohľad, ktorý sprostredkovávajú Velebný a Moleková znamená vnímať okrem hráčov na ihrisku a divákov na tribúnach aj celú sieť ďalších ľudských i neľudských aktérov diania, na ktorých často zabúdame alebo ich prehliadame. Futbalový zápas je pre mnohé obce dôležitá udalosť, ale kým zápas trvá

1 <https://www.umenienamieste.sk/>

Samuel Velebný, Eva Mária Moleková: Priazeň lastovíc, 2024. Jeden z víťazných návrhov v súťaži Umenie na mieste X 2024. Lokalita: športový štadión Borša

len zhruba dve hodiny, zvyšok týždňa je hracia plocha sezónne udržiavaného trávniku takmer monokultúrnym biotopom a domovom hmyzu a vtáctva.²

Priazeň lastovíc je pre uvažovanie a umeleckú tvorbu Samuela Velebného projekt v mnohom symptomatický. Pri interdisciplinárnom uvažovaní o vybranom spoločenskom fenoméne nás vedie sieťou nesamozrejmych súvislostí, analýzu miestne špecifických podmienok v regióne spája s globálnymi vplyvmi a presahmi, skúma priepustnosť zavedených hraníc medzi veľkými kategóriami prírody, hry a kultúry, a napokon pri samotnej realizácii sa sebavedomo pohybuje na pomedzí urbanizmu, dizajnu a vizuálneho umenia.

Futbal a jeho rôzne reprezentácie a diskurzy sú aj v centre multimediálneho objektu *Please don't take me home* (2021), ktorého názov je parafrázou popievky futbalových fanúšikov. Tvarovo a funkčne vychádza dielo z formy stolného futbalu. Namiesto trávinatej plochy je však púšť, figúrky futbalistov nahradili robotníci, prikovaní k svojim pozíciám reťazami, niekolkí sú pochovaní

2 <https://www.samuelvelebný.com/home/priaze-lastovat>

Samuel Velebný: Asociatívny atlas kultúrnej krajiny, 2019, inštalácia, celkový pohľad. Foto: SKUSY

Samuel Velebný: Asociatívny atlas kultúrnej krajiny, 2019, inštalácia, detaily objektov. Foto: SKUSY

v piesku. Držadlá hracích tyčí majú podobu diaľkových televíznych ovládačov a podpivníkov, ktoré nesú logá fiktívnych pivovarov. Objekt na viacerých úrovniach odkazuje k futbalovým Majstrovstvám sveta 2022 v Katare a neúprosne glosuje cynickú „oslavu“ najpopulárnejšieho športu na svete: futbal ako zábava, politika a biznis, futbal ako zdroj potešenia a konzumu, ale zároveň aj priestor otrockého vykorisťovania a utrpenia.

Objektová inštalácia *Asociatívny atlas kultúrnej krajiny* (2019), predstavená v roku 2022 na prvej autorovej samostatnej výstave *Colonial Goods* (kurátor Peter Tajkov) v košickej Vunu Gallery, pripomína interiérový doplnok – barový skrinku v tvare glóbusu. K nemu sú pripojené ďalšie telesá – mesiace, ktoré spolu pripomínajú model planetárnej sústavy. Séria drobných malieb, ktorá pokrýva objekty, je správou o zachytených stopách komplikovaných vzťahov človeka, rastlín a zvierat. Autor načrtáva siete vzájomných súvislostí a závislostí, ktorých rozmer a dosah utvára povrch planéty aj v mierke satelitných záberov či pohľadov z vesmírnych lodí. Kresby lodí a motívy plavby upozorňujú na fenomén tzv. kolumbovskej výmeny, ktorú umožnili zámorské lodné výpravy a nadväzujúci transport zvierat, rastlín, ľudskej populácie vrátane otrokov, ale aj myšlienok a infekčných chorôb.³

³ Peter Megyeši: Samuel Velebný: Colonial Goods. In: *Flash Art* (21. júna 2022). Dostupné online: <https://flashart.cz/2022/06/21/>

Samuel Velebný, Viktor Fehér: Nová kronika, 2021, nástenná malba. Budova Krajského múzea v Prešove

Monumentálna nástenná malba *Nová kronika* (2021), realizovaná Velebným v spolupráci s Viktorom Fehérom na budove Krajského múzea v Prešove, predostiera v komprimovanej grafickej podobe kultúrne dejiny zemiakov a ich hlavného škodcu – pásavky zemiakovej. Dôležité miesto v kompozícii nástennej malby má plavba a lode, ktoré sú spojené s koloniálnym transportom zemiakov. Okrem historického plavidla, na palube ktorého zemiaky a chrobáky pricestovali do Európy, je zobrazená aj kozmická loď ako referencia na projekt *Potatoes on Mars*, ktorý spoločne rozvíjajú NASA a International Potato Center.⁴

Velebného prístup je charakterizovaný zameraním na výpovedný detail, na trepezlivé rozpletanie kĺbka súvislostí, a to v kombinácii so schopnosťou uvažovať v širších súvislostiach, prekonávajúcich bežne vnímané časopriestorové vzťahy. Autor pri hľadaní prepojení prekračuje hranice disciplín, regiónov, svetadielov a napokon i samotnej planéty. Sústredený záujem o kultúrne dejiny pásavky zemiakovej tak autorovi umožňuje sledovať subtilnú sieť imaginácie, biológie, vojenských konfliktov, kolonializmu i osídľovania mimozemských priestorov.⁵ Autorove bohato štruktúrované komentáre sú výrazne kritické, subverzívne a ironické, pričom si prepožičiava podoby vizuálnych foriem z odlišných prostredí a kombinuje ich v hybridných kombináciách, s množstvom nápaditých a vypointovaných momentov. Pozornosť zatiaľ zameriaval najmä na fenomén globálneho a masmediálne zdieľaného športu, premeny urbanizmu, verejného priestoru a subkultúr a sledovanie obehu ideí, tovaru a ľudskej práce v prepojenom svete.

samuel-velebný-colonial-goods/.

⁴ Samuel Velebný: Z kultúrnych dejín pásavky zemiakovej. In: *Kapitál*, 2023, 8 (Zemiaky) (24. augusta 2023). Dostupné online: <https://kapital-noviny.sk/z-kulturnych-dejin-pasavky-zemiakovej/>.

⁵ Pásavka zemiaková spoznala zemiaky len pred 200 rokmi. Chceli ju zneužiť na boj, dnes je súčasťou kultúry, urážok aj konšpirácií. (Rozhovor Karola Sudora so Samuelom Velebným). In: *Denník N* (11. októbra 2023). Dostupné online: <https://dennikn.sk/3614735/pasavka-zemiakova-spoznala-zemiaky-len-pred-200-rokmi-chceli-ju-zneužit-na-boj-dnes-je-sucastou-kultury-urazok-aj-konspiracii/>.

Samuel Velebný: Slnčné hodiny, 2021, dočasná inštalácia na fasáde, Prešov

Autorovou kvalitou je aj premyslená a citlivá práca s materiálmi, s uvedomovaním si nielen ich estetických kvalít, ale aj emočného potenciálu, imaginatívnych a pamäťových asociácií. Obdivuhodná je šírka a kombinovanie uplatňovaných techník a postupov (od tradičných remeselných prístupov až po najnovšie technológie), ktoré zmysluplne prispôsobuje zámeru a vyzneniu konkrétnej realizácie.

V návštevníckom centre Botanickej záhrady Univerzity Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach vytvoril Velebný *Multikultúry: prerastanie* (2023), stálu inštaláciu rozmerných grafík, ktorá vznikla autorskou technikou generatívneho tvorenia obrazu. Pomocou programovacieho nástroja vytvoril z tisícov archívnych zložiek herbára na archívnom papieri generatívne grafiky kvitnúcich rastlín.

V diele *House Storytelling* (2020) Velebný tematizuje problematický vzťah spoločnosti k modernistickej architektúre, ktorý sa v posledných troch dekádach prejavil najmä fušerským zatepľovaním panelákov, DIY estetikou, provizórnosťou riešení, privatizáciou verejného priestoru a neustálou improvizáciou. Neprehliadnutelnými symptómami vo verejnom priestore sú preto fragmenty neudržiavaných mozaík, vrstvy polystyrénových panelov, trčiace okraje plastových sieťok, prebytky montážnej peny, vývody klimatizácie na fasádach a všadeprítomný vizuálny smog. Velebný vytvoril simulovaný palimpsest, v ktorom odhaľuje tieto jednotlivé nánosy (ne)kultúrnych vrstiev.

Obdobný vizuál, založený na nevydarených rekonštrukciách a svojpomocných a improvizovaných stavebných riešeniach, plných montážnej peny a fasádneho polystyrénu, uplatnil autor ako kontrastný prvok aj pri tvorbe funkčných *Slnčných hodín* (2020) v historickom centre Prešova v rámci podujatia *Kontexty mesta*.

Z konceptu slnečných hodín vychádza aj realizácia v Herľanoch *Za časom na oblohe: univerzálne zariadenie na konfrontáciu s časopriestorom* (2023). Dielo, v blízkosti Herlianskeho

gejzíru, tematizuje na viacerých úrovniach plynutie a prežívanie času. Hodiny sú ukazovateľom objektívneho a merateľného času, založeného na pohybe nebeských telies, ale v konkrétnej Velebného realizácii sú aktivované až príchodom a prítomnosťou človeka a následne umožňujú čas zaznamenať a odčítať. Obdobne aj miestny gejzír je prírodný úkaz, ale aktivovaný ľudskou činnosťou. Čas, očakávanie, trpezlivosť a napätie sú pre návštevníkov Herlianskeho gejzíru, ktorého výpočty erupcií sú orientačné tak ako čas znázornený slnečnými hodinami, dôležité aspekty. Autorova inštalácia vytvára prostredie, v ktorom sa v myšlienkach pozorovateľa prepája objektívny čas s jeho subjektívnym prežívaním a očakávaním cyklického úkazu spájajúceho slnečné lúče z oblohy s prúdmi vody z podzemia.

Presvedčivosť a kvalita diel Samuela Velebného spočíva práve v tejto schopnosti tvoriť obohacujúce objekty a situácie, prostredníctvom ktorých sa v našom životnom priestore zviditeľňujú prekvapujúce súvislosti a objavné prepojenia.

Doc. Mgr. Peter Megyeši, PhD. (*1985), vyštudoval dejiny a teóriu umenia na Filozofickej fakulte Trnavskej univerzity v Trnave (2011), absolvoval študijné pobyty na FF UK v Prahe (2010 – 2011) a na FF MU v Brne (2013). Doktorandské štúdium ukončil na Katedre dejín a teórie umenia Trnavskej univerzity v Trnave dizertačnou prácou venovanou významovým vrstvám stredovekej ikonografie sv. Krištofa (2014). V rokoch 2014 – 2021 pôsobil ako odborný asistent na Katedre teórie a dejín umenia Fakulty umení Technickej univerzity v Košiciach. V súčasnosti pôsobí na Katedre dejín a teórie umenia Filozofickej fakulty Trnavskej univerzity v Trnave a ako vedecký pracovník v Centre vied o umení SAV v Bratislave. Venuje sa výskumu umenia stredoveku a raného novoveku, ikonografii, ikonológii, emblematicke, ale aj reflexii súčasného umenia a problematike interpretácie.

peter.megy@gmail.com

Samuel Velebný: Za časom na oblohe, 2023, univerzálne zariadenie na konfrontáciu s časopriestorom, land art (travertín a vápenec v štrkovom lôžku na lúke), 48°48'7.46"S 21°28'39.75"V

Samuel Velebný: Za časom na oblohe, 2023, univerzálne zariadenie na konfrontáciu s časopriestorom, land art (travertín a vápenec v štrkovom lôžku na lúke), detail

